

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Dispvt. VII. De dependentia à voluntate intellectionis humanæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

Disp. VII. De dep. à vol. int. & c. Quæst. I. 1,9

litas oriarur ex fundamentis rei intrinsecis: siue ex extrinsecis Doctorum auctoritate, quia de utraque probabilitate est eadem impræsentiarum ratio.

74 Multa hic sequebantur dicenda de usu opinionum probabilium in ordine ad mores: quæ tamen & aliena sunt à præsentis instituto, & à principiis ab ipso quoque alienis dependent. Ob id ea nunc prætermitto, videnda in nostro opusculo de Conscientia. Vbi de illis fusè.

DISPUTATIO VII.

De dependentia à voluntate intellectus humani.

ON potest hæc disputatio præmitti: conducit enim non parum ad institutum præsentis operis bene noscere, quo pacto intellectus in suis actibus imperio voluntatis subditus sit.

QVÆSTIO I.

Quæ ratione intellectus in suis actibus eliciendis subdatur dominio voluntatis?

PRO exacta huius questionis resolutione nonnullæ imprimis hypotheses præmittendæ sunt.

Hypothesis 1.

3 Nullus est actus voluntatis, qui ab aliqua intellectione non pendeat. Intellectio autem ad actum voluntatis non effectiue, sed illuminatiue concurrir.

Prima pars apud omnes est in confesso, iuxta illud axioma satis vulgatum. *Nihil volitum, quin præcognitum.* Et constat manifesta experientia. Apertè enim experimur nihil nos posse velle, aut nolle, quod prius non cognoscamus. Ratione autem potest probari. Primò, quia voluntas per affectum non potest ferri intentionaliter nisi in obiectum sibi intentionaliter præsens, quemadmodum agens physicum, nisi in passum sibi physicè præsens nullatenus suam actionem potest inducere. Sed nequit voluntas facere sibi præsens obiectum, cum potius in illud feratur, quam illud ad se trahat suapte natura: ergo debet illi fieri præsens per intellectum, cuius muneris est obiectum repræsentare, & trahere. Indiget igitur voluntas intellectione obiecti præuia, vt circa illud per affectum possit versari. Secundò, quia voluntas, nisi mota ab obiecto, in suos actus prodire nequit. Ab obiecto autem moveri nequit, nisi media ipsius cognitione. Cum ab illo non quidem physicè, sed intentionaliter, atque adeo quasi moraliter moueatur. Ob id enim bonum, & malum non prout physicè existentia, sed prout intentionaliter præsentia, seu apparentia obiecta motiua sunt voluntatis. Et quidem esse possibilem potentiam cæcam, quæ sine alterius ductamine nequeat suis actibus incedere, plurquam euident est. Talem autem esse voluntatem cum intellectu comparatam nemini

Pharus Scient. Tom. I.

ni est dubium. In quo proinde amplius non oportet morari.

Secunda autem pars hypothesis non adeo est certa. Nam licet eam plerique teneant, vt sunt Scot. in 2. dist. 25. q. 1. Capreol. ibid. q. 1. Ferrar. lib. 1. contra Gent. cap. 44. Valsq. 1. 2. disp. 36. cap. 3. Soar. ibi. disp. 6. sect. 6. Mont. disp. 13. q. 4. Gasp. Hurt. disp. 3. de actib. diff. 9. Petr. Hurt. disp. 14. de anim. sect. 6. Arriag. disp. 7. de anim. n. 50. & 55. & alij Recentiores communiter. Oppositum tamen tenet Salas 1. 2. tractat. 1. disputat. 5. section. 3. cum Greg. Gab. Ocha. Caiet. Contr. & aliis à se, & pro se relatis.

Probatum tamen nihilominus primò: quia non sunt multiplicandæ rerum virtutes, & influxus absq; necessitate aliqua, aut congruentia, seu vtilitate. Sed nulla est necessitas, neque congruentia, aut vtilitas tribuendi nostris intellectibus virtutem effectiuam, influxumque in actus nostræ voluntatis: ergo talis virtus, & influxus neganda sunt. Secundò: quia potius sunt multæ congruentiæ ad asserendum nostram intellectiõnem aliter, quam effectiue concurrere; nimirum illuminando voluntatem, & quasi ostendendo ei viam, per quam ambulet, & proponendo obiectum, in quod tendat. Primum enim hic modus concurrendi nullibi in natura rerum reperitur, præterquam in cognitione respectu actus potentia appetentis: congruum autem est vt natura hoc genere cõducentia non sit orbara. Accedit analogia cum rebus moralibus, seu humanis, quam res physica, vt implurimum seruare solent. In illis enim hoc genus cõcurrendi reperitur, vt patet, dum vnus homo consilio, præcepto, exhortatione, aut ductu alium hominem iuuare solet ad aliquid patrandum. Deinde natura voluntatis ea est, vt per modum cuiusdam ponderis in suum obiectum feratur medio suo effectui. Ergo sicut physicum pondus absq; effectiuo concursu alterius causæ particularis fertur in centrum; ita expedire videtur, vt voluntas absque effectiuo concursu cognitionis se demittat in obiectum. Præterea cognitio approximatio quædam est intentionalis, qua obiectum, tanquam materia approximat voluntati, tanquam efficienti. Ergo quemadmodum approximatio physica & localis subiecti, & efficientis congruentissimè ab omnibus ponitur vt conditio, non verò vt principium effectus. Sic pariter de cognitione philosophandum est. Et quidem nihil aptius inter condiciones cauendi, non verò inter causas censetur, quam id, quod per modum approximationis qualibet ratione se habet. Denique certum est apud omnes obiectum cognitum ad actus etiam voluntatis concurrere, non quidem physicè efficiendo, cum sæpe illud physicè non existat, sed intentionaliter mouendo media sui cognitione. Igitur neque cognitio physicè efficiendo concurrir, sed tantum illuminando, dirigendo, seu proponendo obiectum, in quod voluntas per suum actum à se sola causatum physicè mouenda est. Postremò si cognitio physicè influeret in actum voluntatis, quoties variaretur cognitio, penes maiorem, aut minorem obiecti expressionem, aut aliter, & ipse quoque actus voluntatis, & eius actio variaretur. Hoc autem falsum censendum est: tum quia sine necessitate non sunt tot actus, aut actiones multiplicandæ: tum quia talis multiplicatio aliena ab experientia videtur. Mitto alias rationes, quibus Valsq. probat assumptum: quia mihi inefficaces sunt.

Sed obijciunt aduersarij primò Aristot. lib. 3. de anim. text. 55. Vbi asserit primum mouens

O 2 immo

immutum esse ipsum amabile, mouens autem motum esse appetitum: ergo sentit cognitionem, aut obiectum cognitum efficienter mouere voluntatem; sicuti ipsa voluntas efficienter mouet se ipsam. Nego consequentiam: quia ad veritatem verborum Philosophi latis est motio intentionalis, qua obiectum representatum dicitur voluntatem mouere, quatenus eam allicit: & inuitat ad eliciendum actum. Præterquam quod Arist. non de cognitione, sed de obiecto dumtaxat loquitur, de quo certum est apud omnes non mouere physicè voluntatem, sed intentionaliter tantum.

7 Secundò opponunt August. qui passim in *lib. de Trinit.* Sed potissimum *lib. 1. cap. 23. & 26.* docet, amorem procedere à scientia, & notitia. Quo etiam modo loquendi videntur Bern. *lib. de interiori domo cap. 68.* & Richard de S. Viç. *tract. de contemp. mundi part. 1. cap. 20.* Ergo ex sententia horum Patrum notitia, seu cognitio ad amorem efficienter concurrat. Nego consequentiam: quia Patres prædicti tantum denotant, cognitionem aliquo pacto concurrere ad existentiam amoris. Quod verum est, ut constat ex dictis.

8 Tertio obijciunt. Affectus voluntatis quoad specificationem habet aliquam causam efficientem, cum verè sit effectus quidam: sed non aliam, quam intellectum, siue eius cognitionem, à qua determinatur voluntas, quoad specificationem sui actus, ut docet S. Th. 1. 2. *quest. 9. art. 1.* Ergo Respondendo, affectum voluntatis ab ipsa, & ab obiecto specificari, aut etiam à modo tendendi sibi proprio. Cognitionem autem eatenus determinare voluntatem ad hanc speciem actus, potius, quam aliam, quatenus ei hoc proponit obiectum, potius quam aliud, aut hoc potius, quam alio modo proponit. Quod tantum voluit S. Th. loco citato. Et quidem à nobis S. Th. stare aperte cernitur in loco ipso relato; clare tamen 1. *part. q. 27. art. 4. & q. 82. art. 4. & quest. 22. de verit. art. 1. 2.*

9 Quarto obijciunt. Intellectio inducit, & inclinat voluntatem ad affectum. Ergo causaliter efficienter affectum. Concesso antecedente, distinguo consequens. Efficienter moraliter admitto: physicè nego.

10 Quintò, Verbum diuinum est principium productiuum amoris notionalis, siue Spiritus sancti. Ergo etiam verbum nostrum creatum, siue cognitio erit principium actiuum affectus voluntatis. Concesso antecedente, nego consequentiam. Quia Verbum diuinum utpote eiusdem naturæ & essentia cum Patre, habet etiam eandem virtutem productiuam amoris notionalis, quam habet pater. At verbum creatum, sicut non participat eandem naturam, quam habet intelligens, à quo profertur, ita neque habet virtutem amoris, quam habet ipse intelligens per voluntatem. Aliaque multa sunt discrimina de quibus alibi.

11 Sextò denique obijciunt. Intellectus inuatur alio principio efficiente, nimirum specie impressa ad eliciendam intellectionem. Ergo & voluntas pariter inuanda erit cognitione, ut principio efficiente. Concesso antecedente, nego consequentiam. Quoniam ad tribuendum concursum effectiuum speciei impressæ comparatione cognitionis, aliæ sunt coniectura, & congruentia, quæ in cognitione non reperiuntur, qualque tetigimus *suprà disp. 1. quest. 2. num. 204.* Ex autem congruentia, ob quas efficientiam cognitioni negamus, non inueniuntur in specie: quia species neque est illuminatio formalis potentia ad cuius actum concurrat; ne-

que est propositio obiecti, neque approximatio eius intentionalis. Neque intellectus se gerit ut pondus, sicut voluntas, sed potius ut concipiens, quo iure semine obiecti, qualis est species, eget ad concipiendum suos cõceptus; proprium est autem seminis concurrere effectiue ad factum. Ex quibus patet iure optimo cognitioni efficientiam negari in affectum voluntatis, quæ conceditur speciei impressæ in actum intellectus.

Hypothesis 2.

Intellectus noster in multis suarum operationum voluntati subditus est.

Ita sentiunt omnes Philosophi, atque Theologi; & est certissimum, cum vel ipsa experientia monstret persæpe homines voluntarie cogitare, quæ cogitant, concipereque, quæ concipiunt, aut etiam iudicare, quæ iudicant. Alioquin nulla eis cogitatio, nulla conceptio, nullum iudicium imputabilia essent aut ad pœnam, aut ad præmium. Quod est absurdum.

Et quidem ad eliciendum actum fidei diuinæ intellectum à voluntate pendere, eiusque indigere iuuamine, constanter asseuerant omnes Theologi. Exprimuntque Augustin. *tractat. 26. in Ioann.* dum ait. *Multa potest homo facere non volens, credere autem non potest nisi volens.* Et Bernar. *lib. 5. de consid. cap. 6.* vbi habet. *Fides est voluntaria quedam, & certa prælibatio nondum propalata veritatis.* Id, quod etiam supponitur in Concilio Araucano 2. *can. 5.* & deducitur ex Trident. *sess. 6. cap. 6.* & ex Script. *ad Rom. 1. Altor. 6. & 2. ad Corinth. 10.* Neque sufficit ad actum fidei eliciendum, quod voluntas permissiue se habeat, sed positiuo imperio opus est, ut contra Scot. in 3. *dist. 25. quest. 2.* & contra Henr. *quodl. 5. quest. 21.* docent communiter Theologi; atque ex citatis locis colligitur. Itaque proposito sufficienter obiecto credibili, indifferens manet intellectus ad credendum, & non credendum, aut etiam ad discredendum, donec per voluntatis imperium determinatur, ut colligitur ex Script. *Act. 17. & 18. Marc. ultim.* aliisque ex locis. Imperium autem voluntatis imprimis requiritur ad credendam fidem humanam existentiam reuelationis, in quo Theologi conspirant: an verò insuper ad fidem ipsam diuinam de obiecto reuelato aliud imperium requiratur, sub controuersia est. Negant Scot. in 3. *dist. 25. quest. 2.* & Vals. in *manuscriptis quest. 4. art. 2.* Affirmant Gasp. Hurt. *disputat. 4. de fide diff. 2.* & alij. De quo nos *infra.*

Hypothesis 3.

Intellectus noster in aliquibus suarum operationum non dependet, neque dependere potest à voluntate.

Est certum, quia cum voluntas nostra, utpote cæca, nullam intellectus operationem possit sua volitione imperare, quin illam præconciplat, seu præcognoscat, iuxta doctrinam *hypoth. 1. ne progressus infinitus sequatur, necessarium omnino est, quod in vnoquoque negotio, siue materia dentur aliquæ cogitationes, seu cognitiones primæ, quibus intellectus voluntatem præueniat, quæque subinde nequitiam voluntarie sint, seu dependentes à voluntate, ut perspicue docet Arist. lib. 7. Ethic. sub finem, & cum eo S. Th. 1. *p. q. 82. art. 4.* & omnes Theologi vnanimiter.*

Hypothe

Hypothesis 4.

15 Intellectus noster quoad eos actus, in quibus voluntati subicitur, non vno duntaxat, sed multis modis potest ab illa dependere.

Primum enim bifariam potest voluntas ad actum intellectus concurrere, nempe aut causando illum, seu faciendo, quod ille existat; aut permittendo illum, seu non impediendo, cum posset. Eisdemque ferè modis potest concurrere ad carentiam actus. Causat voluntas actum intellectus, seu facit, quod existat ille, imprimis per imperium efficax eius; quod nihil est aliud, quam volitio efficax, qua vult voluntas, vt talis actus intellectus existat. Tale autem imperium, sicut & cætera huiusmodi, non physice, sed quasi moraliter influere in actum imperatum, excitando scilicet, siue mouendo potentiam eius, vt physice illum efficiat, alibi à nobis ex professo probandum est. In quod ferè faciunt omnia, quæ adduximus *hypoth. 1.* ad probandum concursum quasi morale cognitionis in actum voluntatis. Itaque quemadmodum homo volens efficaciter ambulare potentiam ambulationis voluntati subditam mouet, vt ea ambulationem physice efficiat, sicque imperio suæ voluntatis dicitur homo ambulationem causare, faceré, quod existat illa; ita homo volens efficaciter intelligere, potentiam intellectus voluntati subditam mouet ad physice eliciendam intellectionem; sicque dicitur suo imperio intellectionem ipsam causare, seu facere, quod illa existat. Deinde, quoties ex intellectione imperata alia, vel alia, vel plures conaturaliter sequuntur, & has quoque dicitur voluntas causare mediâtè, dum imperat illam; præsertim si præuidit aliquo modo, reliquas ex imperata sequendas fore, quæ præuisio necessaria est omnino, vt illæ sint voluntariæ, atque imputabiles voluntati vt constat.

16 Iam verò tunc voluntas intellectionis actum permittit, quando potens impedire existentiam eius per positionem alicuius impedimenti, illam non impedit sciens, & prudens, hoc est prænosces actum exiturum; si non impediatur: est autem impedimentum actus intellectus, tum alius actus intellectus, aut illi oppositus, aut cum illo incompatibilis quoquo modo. Tum actus voluntatis illi repugnans, vt volitio efficax eius, aut volitio carentiæ ipsius. Tum denique quilibet aliud cum tali actu in rerum natura simul non componibile.

17 Carentiam autem actus dicitur causare voluntas, quando illam vult efficaciter, aut aliud quid à se dependens, ferensque secum annexam talem carentiam. Permittere verò carentiam ipsam dicenda est, quando potens illam è medio tollere per positionem alicuius non compatibilis cum ea, illud non ponit nihilominus sciens, & prudens.

18 Porro, quæ positiuè causat voluntas, ea utique tam necessario, quam libere potest causare. Quæ verò duntaxat permittit, libere tantum potest permittit, quia permissio secum fert libertatem impediendi, quod de facto non impeditur, cum ille dicatur permittit, qui potens impedire non impedit.

19 Vtrum autem tam id, quod voluntas permittit, quam id quod causat libere, sit ipsi voluntarium, & imputabile; pendet ex aliis principiis tradendis suo loco. Id certum modò; causationem liberam semper voluntati imputari: permissionem autem tunc saltem, quando obligationem habet non permittendi.

Pharus Scient. Tom. 1.

Hypothesis 5.

Intellectus noster ne physice quidem potest aliquid iudicare, quantumuis accedat voluntatis imperium, nisi ad illud iudicandum habeat fundamentum sufficiens.

Est certum, traditumque ab Arist. *lib. 3. de anim. cap. 3.* ob id enim ego non possum iudicare modo adhuc ex voluntatis imperio, aut esse parem, aut esse imparem numerum stellarum: quia ad neutrum iudicandum habeo sufficiens fundamentum. Dicitur autem fundamentum sufficiens ad iudicandum obiectum, quod ita est ex se notificatum eius, vt illo posito intellectus adiutus saltem voluntatis imperio in iudicium talis obiecti prodire possit.

Fundamentum autem ad iudicandum obiectum, siue propositionem obiectiuam in vniuersum, aut sunt termini ipsi apprehensi, cum propositio est immediata, seu per se nota; aut est aliud quid prius iudicatum, cum propositio est mediata, seu nota per aliud, vt sæpe sæpius notauimus, atque notabimus in hoc opere.

Hypothesis 6.

Bifariam potest esse potentia determinata ad actum, nempe quoad speciem, & quoad exercitium. Totidemque modis potest esse ad actum indifferens.

Dicitur determinata ad actum quoad speciem, quando tantum potest elicere actum talis speciei, non verò actum alterius, præsertim oppositæ. Quoad exercitium autem determinata dicitur esse, quando ab exercitio actus abstinere non potest. Vnde indifferens quoad speciem erit quando actus plurium specierum etiam oppositarum potest elicere. Indifferens autem quoad exercitium, quando & actum elicere, & eum omittere, seu non elicere potens est.

Hypothesis 7.

Multa eorum, quæ in superioribus de intellectione humana expoliuimus, in præsentem sunt supponenda: atque adeo etiam, si fuerit opus, recolenda.

Nimirum, quod intellectio humana in simplicem apprehensionem, iudicium, & discursum diuiditur. Quod apprehensionum simplicium alia primariæ sunt, alia secundariæ; & ex vtriusque quadam sensuibus gignuntur, quadam nascuntur ab speciebus in memoria asservatis: ex secundariis autem alia memoratiuæ sunt, alia non item. Tum apprehensio simplex, aut constitutiua hypothesis, aut non constitutiua esse potest, &c. Quod iudicium aut euidens, aut non euidens esse potest. Euidens autem, aut physice, quia omnem formidinem excludit; aut moraliter: quia solum excludit prudentem. Non euidens etiam, aut excludens casu formidinem defectu aduertentiæ examinis; aut non excludens. Quod iudicium insuper aut certum potest esse, aut incertum. Certitudo autem illius aut potest esse subiectiua consistens in immunitate à formidine; eaque sicut euidencia, vel moralis, vel physica: aut potest esse formalis consistens in necessitate veritatis; eaque vel metaphysica, vel physica, vel moralis. Iudicium autem incertum, aut probabile, aut improbabile potest esse. Quod in discursu illatio, quæ vel consistit, vel nititur in iudicio, plerumque tacito de connexionem

O 3 antece

antecedentis cum consequente, totidem modis potest esse evidens, aut non evidens: certa aut incerta, probabilis, aut improbabilis. Et alia huiusmodi.

Progressio ad resolutionem quaestionis.

Propositio 1.

24 Præter primas apprehensiones, in quibus intellectus prævenit voluntatem, iuxta doctrinam *hypothef. 3.* in plerisque reliquis intellectus voluntati subditus est.

Hæc propositio satis est certa, cunctisque vel experientia ipsa satis est nota; vt tamen distinctius notescat. Animaduertere oportet. Primam siue primariam cuiusque obiecti apprehensionem sub libertatem voluntatis non posse cadere, quia, vt eam voluntas causeret liberè proximè, vel remotè, deberet illam præcognoscere, & consequenter obiectum eius. Vnde ea & esset prima: quia supponimus, & non esset prima, quia alia eiusdem obiecti præcederet. Quod est absurdum. Dico *sub libertatem voluntatis*: quia sub aliquam causalitatem remotam voluntatis, ipsi tamen non liberam, quia non præuisam, primariæ multorum obiectorum apprehensiones cadere possunt, & sæpe cadunt. Vt quando voluntas liberè applicat intellectum ad cogitandum de aliquo obiecto, inleque excitatur ille ad concipiendum alia, quæ nunquam eo vsque venerant in mentem cogitantis.

25 Iam verò acquisita naturaliter quouis ex dictis modis prima cuiusque obiecti apprehensione, mox excitari solet intellectus ad concipiendum quasi reflexè, tale obiectum cognoscibile, aut speculabile esse distinctius, & clarius, ex qua conceptione moueri potest voluntas ad applicandum intellectum, vt de tali obiecto distinctius cogitet, aut vt discurrat circa illud. Tum excitari solet frequenter conceptus vniuersalis, siue confusus, quo tale obiectum concipitur vt habens aliquas proprietates, seu affectiones ab intellectu vestigabiles; vel vt habens aliquas partes, seu species ab intellectu distinguibiles. Vnde voluntas sufficienter manet instructa vt intellectum moueat ad vestigandas obiecti affectiones; aut ad diuidendum illud in suas quasque partes. Semel autem applicato intellectui ad speculandum obiectum, siue ad consultandum de illo, assatim excitantur naturaliter species aliorum obiectorum, quæ vel sub priore continentur, vel ad eum pertinent quoquo modo, cum eoque affinitatem aliquam, vel analogiam, vel oppositionem habent: quæ quidem per cognitionem primam, aut nullo modo, aut sub conceptu tantum confuso voluntati innotuerant.

26 Sed dubitari potest, an vt voluntas efficaciter velit, quod intellectus attentius, distinctiusve concipiat obiectum, vel, quod speculetur, siue discurrat circa illud, sufficiat simplex apprehensio, vel prærequiratur iudicium de possibilitate, ac bonitate talium actuum. Duplex ad rem sententia est in materia de actibus humanis. Prima assentientium voluntatem bene posse ferri efficaciter in obiectum simpliciter tantum apprehensum. Secunda, quæ mihi magis arridet, id negantium, prærequireruntque iudicium de obiecto ad hoc,

vt voluntas efficaciter, seu per effectum efficacem veretur circa illud. De quo in ea materia. Igitur in præsentia, iuxta primam sententiam, bene poterit voluntas imperare efficaciter quemlibet actum intellectus ducta simplici apprehensione de tali actu. Iuxta secundam verò non item, sed iudicium de illo prærequiratur. Quod si sit primum in sua serie, exemptum prorsus ab opposita formidine debet esse, vt concipiatur ab intellectu naturaliter absque indigentia alterius imperij, iuxta dicenda postmodum. Alioquin nullum esset iudicium primum, in infinitumque abiretur in serie iudiciorum, & imperiorum.

Propositio 2.

Vt intellectus determinetur quoad exercitium ad quoduis iudicium physicè incertum subiectiue, imperio efficaci indiget voluntatis.

Ita videntur sentire Doctores communiter: & probatur primò: quia non alia de causa ad actum fidei diuinæ prærequiritur pius voluntatis affectus, qui imperium ipsum efficax est, vel de ipso actu fidei, vel de iudicio præuio reuelationis, vel de vtroque, iuxta doctrinam statutam *hypothef. 2.* nisi quia huiusmodi iudicia incerta sunt physicè subiectiue; tamen si sint certa moraliter, eo quod formidinem oppositam physicam secum compati possunt, etiam prudentem & cordatam non compatiuntur. Ergo tantumdem censendum est, & sæpe multo potiori iure, de aliis iudiciis physicè incertis subiectiue.

Secundò: quia sicut voluntas se habet circa bonum & malum, ita fermè intellectus se habet circa verum, & falsum. Ergo quemadmodum apparentibus in obiecto ratione boni, & ratione mali indifferens manet voluntas ad illud volendum, & non volendum: eo quod ratio boni proposita ad volitionem inclinat, ab eademque declinat, siue retardat ratio mali etiam proposita. Ita pariter propositis fundamentis ex se sufficientibus, altero ad assentiendum obiecto taquam vero; & altero ad dissentendum eidem tanquam falso, aut saltem ad formidandum de illo, indifferens manet intellectus ad assentiendum, & non assentiendum: eo quod fundamentum ad assentiendum ad assensum inclinat ab eodemque declinat, siue retardat fundamentum ad dissentendum, atque etiam affine ei, in eandemque partem vergens fundamentum ad formidandum. Hoc differunt voluntas, & intellectus, quod illa vtpote potentia libera se ipsam potest pro arbitratu determinare ad eliciendam, vel omittendam volitionem. Intellectus verò vtpote potentia non libera extrinseco aliquo, præuioque determinatio eget in casu posito ad assentiendum obiecto, vel non assentiendum. Quod aliud esse non potest præter imperium voluntatis, aut eius carentiam. Concluditur ergo huius modi imperio egere intellectum, vt ad quoduis iudicium physicè incertum subiectiue determinetur, quale est quodcumque fertur in obiectum habens pro parte opposita fundamentum ex se sufficiens aut ad dissentium, aut ad formidinem ipsi iudicio oppositam. Pariterque ad omittendum tale iudicium talis imperij voluntatis carentia indiget.

29 Tertiò probari potest propositio ab experientia ipsa. Experimur enim, quoties obiectum obscurum, & incertum est, & nihilominus fundamentum extrinsece sufficiens ad ei assentiendum, pro libito nos illi assentire, aut non assentire: ob id enim narranti aliquid aut credimus, aut non credimus pro nostro arbitratu;

Disp. VI. De dep. a vol. int. & c. Quæst. I. 16.

bitratu; sapèque ex iudiciis iudicamus mores, vel facta aliorum non sine scrupulo conscientie de iustitia, aut iniustitia talis iudicij, quod illud extra dubium liberum nobis, & imputabile credamus, &c.

30 Ex quibus omnibus apparet in iudiciis quoquo modo nobis incertis intellectum nostrum directe dominio voluntatis subditum esse quoad exercitium. Vtrum autem etiam quoad specificationem subdatur, ita ut penes arbitrium voluntatis sit, quod intellectus assentiat, aut dissentiat positiue obiecto proposito, prout voluntas elegerit, stantibus & inuariatis fundamentis ex se sufficientibus pro vtraque parte contradictionis ex dicendis *quæst. 3.* constabit.

Propositio 3.

31 Ad iudicia physice certa subiectiue exemptaque proinde ab omni formidine extra omne voluntatis immediatum imperium est intellectus determinatus tam quoad exercitium, quam quoad speciem. Tamen si ea à voluntate prout permittente, aut etiam prout causante remote pendere possint.

Et primum, quod ad eiusmodi iudicia per sola eorum fundamenta semel proposita determinatur intellectus quoad speciem, inde plane conuincitur, quod intellectus nulla potentia potest absque fundamento sufficiente quidpiam iudicare, ut statuimus *hypoth. 5.* Sed quando adest in mente fundamentum ad eliciendum assensum physice certum subiectiue de obiecto, nullum adest fundamentum ad formidandum in oppositum, nedum ad dissentiendum, ut constat: Alioquin assensus non esset sic certus; nec prorsus exemptus ab omni formidine, ut ponimus. Ergo impossibile est, rebus sic positis, ut intellectus dissentiat obiecto, cui assensu physice certo subiectiue assentire potest. Quod est esse eum determinatum quoad speciem ad assentiendum obiecto, adeo ut nullo voluntatis conatu possit ille ad dissentiendum tali obiecto moueri.

32 Quod autem ad prædicta iudicia sit intellectus determinatus etiam quoad exercitium independenter ab omni voluntatis imperio, imprimis experientia ipsa videtur constare: sæpe enim experimur non posse nos non assentire obiecto proposito. Quis enim cohibeat assensum, ne iudicet se legere hanc scripturam, se eam videre, &c. Si termini talis iudicij ei proponantur? Tum qui propter scrupulum, metumque incidendi in iudicium temerarium aduersus proximum, abstinere se facit ad iudicando, sæpe experitur, adeo esse vrgentia fundamenta, quæ occurrunt alicuius iudicij, ut nequeat eis propositis ab assensu abstinere; quantumvis voluntas reluctetur. Ergo ad huiusmodi iudicia physice certa subiectiue independenter à voluntatis imperio est intellectus determinatus quoad exercitium. Id quod probatur insuper à priori, quia quoties intellectus, vrgente aliquo fundamento, inclinatur in assensum alicuius obiecti, & nihil est, quo retardetur à tali assensu, quia nihil est, quo inclinetur in dissensum, aut in formidinem oppositam, nequit non manere absque indifferentia, atque adeo determinatus ad talem assensum. Sed quoties assensus est dicto modo certus, res ita se habet: quia tunc est assensus sic certus, quando cum fundamento inclinante ad illum nullum aliud est intellectui propositum, quo in partem oppositam inclinatur ad dissentiendum aut formidandum. Ergo. Et confirmatur à simili voluntatis, quæ nulla apparente ratione mali, qua retardetur ab amore boni propositi necessitata, atque adeo præ-

determinata quoad exercitium prorumpit in talem amorem, ut farentur omnes, & in motibus primò primis cernere est. Ergo tantumdem est dicendum de nostro intellectu, quoties non est, quod illum retardet ab assensu obiecti propositi, ut in casu, quem versamus contingit.

33 Iam verò, quod dicta iudicia physice certa subiectiue à voluntatis permissione possint in sua existentia pendere, inde venit probandum, quia voluntas sæpe potest eiusmodi iudicia impedire, & consequenter etiam permittere, non impediendo quando potest. Cum enim intellectus ex sua natura virtutis limitatus sit; etiam si possit aliquos simul actus habere, non potest tamen simul habere quamlibet actuum multitudinem, ut constat experientia. Quo fit, ut stantibus in intellectu aliquibus actibus, alij cum illis nequeant componi: eo quod mens cunctis simul amplecti nequit. Vnde passim obuenit, ut noua accedente cogitatione, ab antiqua auertamur, neque in vtraque simul possumus persistere, quantumvis id conemur. Igitur quamquam, ut ego autumo, ex suppositione, quod intellectus sufficienter habet proposita fundamenta iudicij physice certi subiectiue, nullatenus potest voluntas illud impedire, quantumvis conetur intrudere aliquem actum incompatibilem cum illo, eo quod tali facta suppositione, ut nequit voluntas, iuxta experientiam, per nolitionem efficacem de tali iudicio, aut per volitionem efficacem de carentia eius directe illud impedire, ita nec videtur posse indirecte per intrusionem cogitationis à tali iudicio auertentis, quandoquidem nihil est magis positum in potestate voluntatis, nec magis oppositum dicto iudicio, quam nolitio efficacius eius, aut efficacius volitio carentie ipsius. Attamen quia talem suppositionem potest impedire voluntas faciendo per intrusionem cogitationis alienæ, quod intellectus aut non cogitet de fundamentis dicti iudicij, aut non tam expresse, clare, & distincte, quam opus est, illa concipiat, idque cum sufficiente præuisione de carentia dicti iudicij ex tali impedimento remote sequenda, idcirco dicimus à voluntatis permissione posse eiusmodi iudicium sæpe pendere, quatenus voluntas sæpe potest intellectum auertere à sufficiente propositione fundamentorum eius per intrusionem cogitationis incompatibilis cum illa, & cum sufficiente præuisione saltem confusa de carentia ipsius iudicij sequenda.

34 Quod denique huiusmodi certa iudicia à voluntate non solum ut permittente, sed etiam ut causante illa remote, pendere possint, inde probatur plane: quia voluntas imperio suo potest applicare intellectum proximè, vel remote, aut ad cogitanda absolute, aut ad expressius concipienda fundamenta talium iudiciorum, à quibus semel sufficienter conceptis, siue propositis illa necessario proueniunt, idque cum sufficiente præuisione saltem confusa de existentia ipsorum ex eiusmodi applicatione remote prouentura, iuxta doctrinam propositionis primæ. Quibus integra propositio præsens manet probata.

35 Ex ea autem & præcedente colligitur primò, iudicia physice euidencia, id est, nulli formidini etiam physice obnoxia, dominio voluntatis non subiaccere directe & proximè. Tamen interdum remote ab arbitrio voluntatis, seu permittentis, seu causantis pendere possint in sua existentia, prout nuper expositum est. Id quod etiam est dicendum ob eandem rationem de iudiciis non euidenticibus, quæ non titulo claritatis suæ, sed titulo inaduertentis intellectus, nimis adhesionis, subreptionis, aut alio quouis ab omni prorsus formidine

dine exempti sunt. Hæc enim etiam comprehendimus in superioribus sub nomine iudicii physice certi subiectivæ. Tamen ea non ita proprie certa dicantur, ut *supra* disp. 5. notavimus.

36 Secundo colligitur. Iudicia moraliter evidentiæ, vel certa, id est, prudentem solum, & cordatam formidinem, non verò physicam excludentiæ, directè, & immediatè subiecta esse imperio voluntatis. Ea enim sub nomine iudicii physice incerti subiectivæ, de quo egimus *proposit. 2.* comprehensa sunt. Quo iure iudicium, quo credimus res nostræ fidei à Deo revelatas esse, arbitrio subiacet voluntatis. Tamen si illud moraliter evidens, moraliterque certum sit, ut unanimiter docent Theologi in materia de fide.

37 Quod si iudicia evidentiæ, & certa moraliter, libertati voluntatis sunt subiecta immediatè, quòd physice saltem formidini obnoxia nihilominus sunt, potiori iure cetera quæque iudicia probabilia, & improbabilia obnoxia quoque saltem formidini physice, libertati voluntatis immediatè subiecta erunt.

38 Tertiò colligitur. De illatione nostri dictus perinde quod ad rem attinet, ac de iudicio philosophandum esse illatio enim aut incerta physice subiectivæ, aut certa physice subiectivæ idem esse potest penes incertitudinem, certitudinemve iudicii expressi, vel taciti de connexionione antecedentis cum consequente, in quo illa vel consistit vel nititur, ut sæpe notavimus. Unde illatio aut immediatè potest esse subiecta voluntatis arbitrio, aut tantum remotè, quemadmodum dictum iudicium, vel quod ad ipsum attinet. De quo nonnihil amplius dicemus. *quest. seq.*

QVÆSTIO II.

*Utrum assensus antecedentis ad assensum consequentis determinet, siue
m. c. sit: & ?*

39 Supposita divisione necessitatis, seu determinationis in quoad speciem, & quoad exercitium, quam *quest. 1. hypoth. 6.* præmissimus. Communis Doctorum sententia est intellectum nostrum posito assensu antecedentis ad assensum consequentis, qui conclusio dicitur, necessitari quoad speciem, adeo ut nullatenus ei dissentire possit. Ita Rub. *libr. 1. Post. capite 1. quest. 8. numero 88.* & ceteri mox referendi.

40 De necessitate quoad exercitium est controuersia. Ipse enim Rub. *num. 93.* docet, cognito antecedente, adhuc manere libertatem ad assentiendum, aut non assentiendum consequenti, quam dicit esse sententiam S. Th. 1.2. *quest. 17. artic. 6. in corp.* At verò Conimb. *lib. 1. Post. capite 1.9. 4. art. 4.* docent, posito assensu antecedentis ita necessitari intellectum ad assensum consequentis quoad exercitium, ut voluntas talem assensum directè impedire non possit; bene tamè indirectè diuertendo intellectum, aut nimium alteri cogitationi affigendo. Quam dicunt esse sententiam omnium grauium authorum. Pro eaque referunt Arist. *lib. 7. Eth. capite 3. S. Th. 1. part. quest. 82. art. 2. & 1.2. quest. 13. art. 6.* Caiet. Duran. Henr. Sencin. & Fons. *lib. 6. capite 1. quest. 4. sect. 4.* Quam eamdem sententiam sequuntur Pet. Hurt. *disp. 7. de Anim. sect. 4.* Arriag. *disp. 15. logi. sect. 6.* Ouid. *disp. 9. logi. pun. 4.* & alij Recentiores.

Pro distinctiore resolutione suppono breuiter 41 nonnulla sæpe iam in superioribus commemorata, & commemoranda in sequentibus. Nempe propositionem obiectivam aut per se, aut per aliud posse esse notam. Si sit per se nota, eaque certa physice certitudine subiectivæ per idoneam apprehensionem terminorum, quæ eo ipso sit sufficiens propositio fundamentorum talis propositionis, adeo necessitatur intellectus ad iudicandum illam, ut tali fundamentorum propositione supposita, nullatenus possit à voluntate tale iudicium impediri adhuc indirectè; etsi possit impedita dicta suppositione, ut constat ex doctrina data *quest. 1. proposit. 3.* Quod si propositio per se nota, sit physice incerta subiectivæ, adhuc supposita idonea terminorum apprehensione, atque adeo facta fundamentorum propositione sufficiente, manebit intellectus indifferens quoad exercitium ad iudicandum illam, impericque subinde directè voluntatis, ut determinetur, egebit, ut ex doctrina etiam statuta *quest. 1. propositio 2.* liquet.

Si verò sit propositio nota per aliud, id est, nocibilis ex antecedente præiudicato ut connexo cum consequente, id variis modis potest accidere: vel enim tam iudicium de antecedente vnum, vel multiplex, quam iudicium plerumque tacitum de connexionione antecedentis cum consequente est certum physice subiectivæ, vel vtrumque est incertum etiam physice, & subiectivæ. Vel alterum est certum pariter, & alterum incertum, vel vice versa. In quocumque horum casuum, qui iudicat antecedens, ibique sistit, non iudicata saltem tacite seu virtualiter connexionione antecedentis cum consequente, necunde obligatur, siue necessitatur ad iudicandum consequens: quia iudicium de antecedente seorsum à iudicio de connexionione antecedentis cum consequente, nullatenus infert iudicium de consequente: quia neque est fundamentum sufficiens ad iudicandum consequens. In quo casu si loquatur Rub. doctrina eius indubitata erit, nec cadens sub controuersiam præsentem. Difficultas enim impræsentiarum est.

Utrum in quolibet dictorum casuum iudicans antecedens, & simul iudicans illud cum consequente connexum esse, adeo necessitetur inde ad iudicandum consequens, ut suppositis illis iudiciis, ab hoc abstinere non possit.

Propositio 1.

Qui cum certitudine physice, & subiectivæ iudicat antecedens, & eius connexionem cum consequente, necessitatus inde manet ad iudicandum consequens, adeo ut suppositis illis iudiciis, hoc, ne indirectè quidem, possit à voluntate impediri.

Quoniam in tali casu iudicium de consequente non potest non esse certum physice certitudine subiectivæ, qualia sunt iudicia de antecedente, & de connexionione eius cum ipso consequente: in quibus, vel in eorum obiectis prout sic iudicatis nititur tantum in proprio fundamento iudicium ipsum de consequente. Constat autem ex dictis *quest. 1. proposit. 3.* ex suppositione fundamenti rite & sufficienter propositi iudicii physice certi certitudine subiectivæ ne indirectè quidem posse voluntatem efficere, ut intellectus non prodeat in tale iudicium, etsi possit antecedenter ad eam suppositionem impediendo ipsum fundamentum, siue propositionem eius. Igitur in casu posito iudicium de consequente, ex suppositione iudiciorum de antecedente, & connexionione eius omnino ineuitabile est. Tamen si voluntas

luntas antecedenter possit eam suppositionem tollere, seu impedire aliò diuertendo intellectum à cogitatione antecedentis, aut connexionis eius. Sicque indirectè, & remotè efficere, vt non existat iudicium ipsum de consequente.

Propositio 2.

44 Qui cum incertitudine physica, & subiectiua iudicat antecedens, aut eius connexionem cum consequente, aut vtrumque, indifferens remanet adhuc ad iudicandum consequens, imperioque subinde voluntatis indiget, vt iudicet illud.

Quoniam in tribus hisce casibus iudicium de consequente incertum est physice, & subiectiue incertitudine oriunda à fundamento, in quo illud nititur. Repugnat quippe manifestè consequens vi antecedentis esse certum, quando vel antecedens ipsum, vel connexio eius cum consequente, vel vtrumque est incertum, sed ad iudicium incertum physice, & subiectiue ex vi fundamentorum eius præcisè non determinatur intellectus quoad exercitium, nisi imperium voluntatis accedat, per quod determinetur, vt constat ex doctrina statuta *quæst. 1. propositi. 2.* Ergo qui cum incertitudine physica, & subiectiua iudicat antecedens, aut eius connexionem cum consequente, aut vtrumque, indifferens remanet adhuc ad iudicandum consequens; imperioque subinde voluntatis indiget, vt iudicet illud.

45 Dices: ex suppositione, quod antecedens & connexio eius cum consequente sunt vera, certissimum iuxta atque euidentissimum est consequens esse verum. Ergo qui quomodolibet iudicat antecedens, & connexionem eius cum consequente, necessitatis inde manet ad iudicandum consequens. Concesso antecedente, nego consequentiam. Esse namque consequens certissimè verum ex suppositione quod antecedens, & eius connexio cum consequente sint vera, dumtaxat efficit quod consequens iudicari possit ex hypothesi antecedentis iudicio quodam conditionato, siue hypothetico. De quo modo non agimus; ad quodque proinde supposito eius fundamento rite proposito, nulla manet in iudicante libertas. Non verò itidem, quod iudicium absolutum de eodem consequente, de quo tractamus, à dominio voluntatis adhuc directo exemptum sit. Vt enim tale iudicium semper manet incertum; eo quod coniunctum ex antecedente & connexione eius cum consequente, in quo prout absolute iudicato tanquam in proprio fundamento nititur, incertum est; ita etiam semper manet subiectum dominio immediato, atque directo voluntatis; sicut & alia quæque iudicia incerta. Et hæc satis de præsentè quæstione.

QVÆSTIO III.

Verum stantibus pro vtraque parte contradictionis fundamentis inclinantibus ad eius iudicium, penes arbitrium hominis sit iudicare vtramvis.

46 SUppono vt certum apud omnes eundem intellectum humanum neutiquam posse iudicare simul vtramque partem contradictionis. Atque adeo nec posse (quod in idem recidit) assentire simul, & dissentire eidem obiecto. Ratio est, quia licet

possit adesse fundamentum sufficiens ad iudicandum alterutram contradictionis partem seorsim: de quo postea; ad iudicandum tamen vtramque simul nullatenus potest adesse: eo quod euidentissimum cõstis est vtramque partem contradictionis simul veram esse non posse.

Vnde obiter colliges: cur assensus, & dissensus 47 de eodem obiecto simul in eodem intellectu coniungi non possint; oppositæque proinde sint actus, vt apud omnes est in confesso. Inde enim nascitur, quod intellectus absque sufficiente fundamento non potest quidpiam iudicare, vt *superius quæst. 1. hypoth. 5.* statuimus. Si autem coniunctum extremorum contradictionis iudicaret assentiendo simul, & dissentiendo eidem obiecto, id vtiq; sine sufficiente fundamento iudicaret, cum ad tale quid iudicandum nullatenus possit habere fundamentum sufficiens propter euidentiam oppositam, vt dictum est.

Suppono secundò: quoties fundamenta existentia 48 pro vtraque parte contradictionis inæqualiter ad iudicium inclinant, illo, quod præponderat alteri, bene posse intellectum saltem ex voluntatis imperio moueri ad iudicium eius partis, vt experientia passim ostendit, atque ita illud ipsum sufficiens ex le fundamento esse ad talem partem iudicandam.

Difficultas est, an etiam possit intellectus ex voluntatis imperio moueri illo, quod minus ponderat, minusque quam alterum inclinat ad eam partem iudicandam, in quam inclinat. Tum an possit moueri alterutro, quando ambo inclinant æqualiter. 49

Suppono tertio. Plerumque posse intellectum 50 in casu quæstionis ex voluntatis imperio facere, vt fundamentum, quod aut æqualiter, aut minus quam alterum inclinabat ad iudicandum, iam magis inclinet, atque adeo sufficiens ex se citra dubium ad iudicandum euadat; nempe aut applicando attentionem ad eam partem, & remouendo ab opposita, atque adeo exaggerando, expressiusque, & melius concipiendo momenta eius partis, quasi defectis, & reiectis, minusue expressè conceptis momentis alterius, aut facto discursu subdij aliquid attrahendo pro parte illa contra oppositam à coniecturis denuo inuentis. Aut aliter, Pro quo multum facit voluntatis affectus ad talem partem iudicandam propensæ. Quo pacto euenit læpissimè, vt iudicemus, quod volumus, quando materia incerta est. Quæ etiam frequenti experientia conspicua sunt.

Difficultas igitur tandem est, an inuariatis, & 51 prorsus eodem modo se habentibus fundamentis pro vtraque parte contradictionis aut æqualiter, aut inæqualiter inclinantibus ad iudicium, intellectus humanus possit pro voluntatis electione vtramvis seorsim iudicare? Quæ difficultas in eam recidit. An pro ambabus partibus contradictionis possint esse simul fundamenta sufficientia ex se ad iudicandum siue ea æqualia, siue inæqualia sint quoad inclinationem? Tum etiam in eam. An intellectus humanus in rebus incertis fundamentorum præsentium, prout iacent, non solum quoad exercitium, sed etiam quoad speciem sit liber, adeo vt non solum possit iudicare, aut non iudicare alteram partem contradictionis; sed etiam possit iudicare vnâ vel alteram, prout voluntati libitum fuerit?

Propo

Propositio 1.

51 Existimo sæpe esse pro ambabus partibus contradictionis fundamenta ex se sufficientia ad iudicandum illas scilicet, siue illa sint inæqualiter, siue æqualiter inclinantia ad iudicium. Atque adeo intellectum nostrum circa extrema contradictionis ex vi fundamentorum, prout iacent, sæpe esse liberum ad iudicandum non solum quoad exercitium, sed etiam quoad speciem; subindeque in talibus casibus penes arbitrium voluntatis esse, utramvis partem contradictionis iudicare absque vlla varietate fundamentorum.

52 Moueor primò: quia id satis videtur experientia testari sæpe enim experimur haud dubiè nos circa duo extrema contradictoria proposita deliberare, nullaque facta fundamentorum varietate alterutrum iudicium pro nostro arbitratu deligere. Quod certè in feligendis opinionibus, suppositis, immutatisque fundamentis earum vsuuenire sæpe videtur. Quandoquidem sæpe eam, quam elegeramus, opposita electa, reiicimus; non quod illarum fundamenta aliter nobis modò quam antea compareant; sed quod motuum aliquod occurrit extrinsecum, aut aliter pro solo arbitratu volumus mutare electionem.

53 Secundò. Quia quoties ex parte obiecti voluntatis apparet ratio boni inclinans ad volitionem eius, & ratio mali inclinans ad oppositam nolitionem, siue huiusmodi inclinationes sint æquales, siue inæquales, indifferens manet proximè, & immediatè voluntas ad volendum, vel nolendum tale obiectum, prout sibi libuerit, ut certa iam apud nostros omnes contra Vasquez, & paucos suos sententia fert in materia de libertate. Ergo pariter est philosophandum de intellectu ad assensum, & dissensum eiusdem obiecti diuersis, oppositisque fundamentis siue æqualiter, siue inæqualiter inclinatis. In hoc enim intellectus & voluntas similiter procul dubio sunt, nisi quod indifferentia intellectus ab oppositis inclinationibus nascens non ab intellectu, ut pote potentia non libera, sed à voluntate determinanda venit; cum tamen indifferentia voluntatis à voluntate ipsa, utpote potentia libera determinetur. Quod argumentum apprimè ea omnia corroborant, quæ suo loco congerimus contra Vasquez consentem ad eum solum actum ex duobus oppositis esse voluntatem nostram proximè liberam, ad quem magis inclinatur, siue viuacius excitatur per intellectum. De quo ibi.

54 Tertiò. Quia nisi doctrina propositionis vera esset, nunquam homo esset immediatè, & proximè liber ad eligendam alterutram ex duabus opinionibus

probabilibus, & oppositis. Quod tamen & praxi, & rationi videtur refragari. Tum temere, & illicite iudicans de moribus proximi etiam posset à tali iudicio nihil iudicando abstinere; nunquam tamen esset proximè liber ad concipiendum de dictis moribus iudicium oppositum. Quod tamen durum, & absurdum videtur.

Quartò denique propositio probatur: quia nihil est alicuius momenti, quod contra illam possit oponi. Si quid enim, maximè illud. Quod homo non potest simul assentire, & dissentire eidem obiecto. Videtur autem perinde esse, assentire modo illi, & dissentire postmodum, stantibus semper, & inuariatis eisdem fundamentis. Verumtamen hoc momenti non est: quia pariter non potest homo simul velle, & nolle efficaciter idem obiectum; & tamen illud potest modo velle efficaciter, & postmodum efficaciter nolle, stantibus, & inuariatis eisdem motiuis, ut communis fere omnium sententia fert. Igitur non est perinde assentire modò obiecto, & dissentire postmodum; aut illud velle modò, & postmodum nolle; atque assentire illi simul, & dissentire; aut illud simul velle & nolle, quantumuis eadem semper fundamenta motiuè inuariata persistant.

Propositio 2.

55 Stantibus pro utraque parte contradictionis fundamentis inclinantibus ad eius iudicium non semper est penes arbitrium hominis iudicare utramvis.

Ratio est: quia inclinatio fundamenti ad iudicium certam quantitatem debet attingere, ut illud ex se sufficiens ad iudicandum faciat, citra quam utique non faciet. Ob id enim sæpè ad aliquam partem contradictionis ita inclinamur, ut licet compotes simus formidare, aut suspicari de illa, compotes tamen iudicare non sumus ex vi talis inclinationis.

Itaque inclinatio fundamenti stantis pro aliquà parte contradictionis aut tam exigua potest esse, ut ad iudicium de tali parte mouere cum effectu non possit; aut tantæ quantitatis, ut ad iudicium quidem mouere possit, non tamen ad iudicium probabile, & prudens; sed ad imprudens, & improbabile; aut tantæ quantitatis, seu ponderis, ut ad iudicium probabile, & prudens, incertum tamen mouere valeat: aut denique tam eximia esse potest, ut secum inclinationem oppositam non compatiens, ad iudicium physicè certum subiectiuè, aut etiam physicè euidentis de facto moueat. Quæ omnia ex dictis in superioribus satis apertè colliguntur, ac conspiciuntur.